

**FAN, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQARISH
INTEGRATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI
RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI
VOLUME-3, ISSUE-05**

**10–11-SINF O'QUVCHILARINING INGLIZ TILIDA O'QISH VA
YOZUV KO'NIKMALARINI INTEGRATIV RIVOJLANTIRISHDA JANR
TRANSFORMATSIYASI TEXNOLOGIYASINING DIDAKTIK
IMKONIYATLARI**

Nazarova Shoiraxon Abdumo'min qizi,
O'zbekiston Milliy pedagogika universiteti doktoranti
gmail: shoirakhonnazarova@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu tezisda 10–11-sinf o'quvchilarining ingliz tilida o'qish va yozuv ko'nikmalarini integrativ rivojlantirishda janr transformatsiyasi texnologiyasining didaktik imkoniyatlari tahlil qilinadi. Janr transformatsiyasi o'quvchilarning o'qilgan matn mazmunini anglash, tahlil qilish, qayta ishlash hamda uni boshqa kommunikativ vaziyat va janr talablariga mos ravishda yozma shaklda ifodalashiga xizmat qiluvchi samarali pedagogik vosita sifatida yoritiladi. Maqolada mazkur texnologiyaning o'qish va yozuv ko'nikmalari integratsiyasini ta'minlash, tanqidiy va ijodiy fikrlashni rivojlantirish, o'quvchilarning yozma nutq kompetensiyasini takomillashtirishdagi ahamiyati ochib beriladi. Shuningdek, janr transformatsiyasiga asoslangan topshiriqlarning ta'lim jarayonidagi didaktik imkoniyatlari va amaliy qo'llash usullari tavsiflanadi.

Kalit so'zlar: o'qish ko'nikmasi, yozuv ko'nikmasi, integrativ rivojlantirish, janr transformatsiyasi, reading-to-writing, matn transformatsiyasi, yozma nutq, kommunikativ kompetensiya, tanqidiy fikrlash, ingliz tilini o'qitish, o'quv faoliyati, didaktik imkoniyatlar.

KIRISH

Mamlakatimizda chet tillarini o'qitish sifatini oshirish, o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirish hamda xalqaro ta'lim standartlariga mos ta'lim mazmunini joriy etish ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. Ingliz tilini o'qitishda o'quvchilarning nutq faoliyati turlarini o'zaro bog'liq holda shakllantirish, ayniqsa o'qish va yozuv ko'nikmalarini integrativ rivojlantirish masalasi alohida ahamiyat kasb etmoqda. Chunki zamonaviy ta'lim jarayonida o'quvchidan nafaqat matn mazmunini tushunish, balki o'qilgan axborotni tahlil qilish, baholash va undan foydalanib yangi yozma mahsulot yaratish talab etiladi.

Xorijiy tillarni o'qitish metodikasida o'qishdan yozuvga o'tish (Reading-to-Writing) tamoyili o'quvchilarning mazmunni anglash va yozma nutq yaratish jarayonlarini uzviy bog'lashga xizmat qiladi. Mazkur tamoyilni amaliyotga tatbiq

**FAN, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQARISH
INTEGRATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI
RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI
VOLUME-3, ISSUE-05**

etishda janr transformatsiyasi texnologiyasi samarali vositalardan biri hisoblanadi. Ushbu texnologiya o'quvchilarga bir janrdagi matnni boshqa janr shakliga o'zgartirish orqali matnning mazmuniy, uslubiy va kommunikativ xususiyatlarini chuqurroq anglash imkonini beradi. Masalan, maqolani blog postiga, hikoyani xatga yoki intervyuni reportajga aylantirish jarayonida o'quvchilar axborotni qayta ishlash, tanlash va yangi kommunikativ vaziyatga moslashtirish ko'nikmalarini egallaydilar.

Ayniqsa, 10–11-sinflarda o'quvchilarning mavhum fikrlash, tahlil qilish va mustaqil yozma nutq yaratish qobiliyatlari rivojlanganligi sababli janr transformatsiyasiga asoslangan topshiriqlar ularda yuqori darajadagi kognitiv va kommunikativ faoliyatni rag'batlantiradi. Shu bilan birga, bunday topshiriqlar o'qish va yozuv ko'nikmalarining integratsiyasini ta'minlab, o'quvchilarning matn bilan ishlash madaniyati hamda yozma kommunikativ kompetensiyasini takomillashtirishga xizmat qiladi.

Shu nuqtai nazardan, 10–11-sinf o'quvchilarining ingliz tilida o'qish va yozuv ko'nikmalarini integrativ rivojlantirishda janr transformatsiyasi texnologiyasining didaktik imkoniyatlarini o'rganish va amaliy ahamiyatini asoslash dolzarb ilmiy-metodik masala hisoblanadi.

O'qish va yozuv ko'nikmalari chet tilini o'qitishda o'zaro uzviy bog'liq bo'lgan nutq faoliyati turlari hisoblanadi. Zamonaviy metodik tadqiqotlarda ushbu ko'nikmalarni alohida emas, balki integratsiyalashgan holda rivojlantirish samaraliroq natija berishi ta'kidlanmoqda. Ayniqsa, o'qilgan matn asosida yangi yozma mahsulot yaratishga yo'naltirilgan Reading-to-Writing yondashuvi o'quvchilarning matnni chuqur anglash, axborotni qayta ishlash va mustaqil fikrni yozma shaklda ifodalash imkoniyatlarini kengaytiradi.

Xorijiy tadqiqotlarda o'qish va yozuv o'rtasidagi bog'liqlik masalasi keng o'rganilgan. Jumladan, Grabe va Zhang (2013) o'qish va yozuvni bir-birini to'ldiruvchi hamda rivojlantiruvchi jarayonlar sifatida tavsiflaydi. Olimlarning fikricha, o'qish jarayonida o'quvchi til birliklari, matn strukturasi va kommunikativ maqsad haqida bilimlarga ega bo'lsa, yozuv jarayonida ushbu bilimlarni amaliy faoliyatda qo'llaydi. Shu sababli o'qish va yozuvni integratsiyalash til kompetensiyasining barcha tarkibiy qismlarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Hyland (2004) akademik yozuvni o'qitishda janr yondashuvining ahamiyatini alohida ta'kidlaydi. Uning fikricha, har bir janr muayyan kommunikativ maqsad, auditoriya va strukturaviy xususiyatlarga ega bo'lib, o'quvchi ushbu xususiyatlarni o'qish jarayonida o'zlashtiradi hamda yozuv faoliyatida qo'llaydi. Demak,

**FAN, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQARISH
INTEGRATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI
RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI
VOLUME-3, ISSUE-05**

o'quvchilarni turli janrlardagi matnlar bilan ishlashga o'rgatish ularning yozma nutq kompetensiyasini shakllantirishning muhim shartlaridan biridir.

Janr transformatsiyasi texnologiyasi aynan shu jarayonni samarali tashkil etishga imkon beradi. Mazkur texnologiya bir janrdagi matnni boshqa janr shakliga o'zgartirishni nazarda tutadi. Bunda o'quvchi matn mazmunini saqlagan holda uning tuzilishi, uslubi, leksik vositalari va kommunikativ yo'nalishini yangi janr talablariga moslashtiradi. Masalan, yangilik matnini blog postiga, hikoyani kundalik yozuviga, maqolani rasmiy xatga yoki intervyuni reportajga aylantirish mumkin. Bunday faoliyat oddiy qayta hikoya qilishdan farqli ravishda yuqori darajadagi kognitiv operatsiyalarni talab qiladi.

Johns (2008) janrga asoslangan ta'lim o'quvchilarning matn haqidagi metakognitiv tasavvurlarini rivojlantirishini qayd etadi. O'quvchi matnning nima maqsadda yozilgani, kim uchun mo'ljallangani va qanday lingvistik vositalar orqali mazmun ifodalanganini anglay boshlaydi. Bu esa o'z navbatida o'qish strategiyalarining takomillashishiga olib keladi.

Mening fikrimcha, janr transformatsiyasi texnologiyasining asosiy afzalligi shundaki, u o'quvchini passiv matn qabul qiluvchidan faol matn yaratuvchiga aylantiradi. An'anaviy o'qish topshiriqlarida o'quvchi ko'pincha matn mazmunini tushunganligini savollarga javob berish orqali namoyish etsa, janr transformatsiyasida u o'qilgan axborotni qayta ishlaydi, saralaydi, tahlil qiladi va yangi kommunikativ mahsulot yaratadi. Natijada o'qish jarayoni yozuv faoliyati bilan tabiiy ravishda integratsiyalashadi.

10–11-sinf o'quvchilarining yosh va psixologik xususiyatlari ham janr transformatsiyasidan foydalanish uchun qulay imkoniyat yaratadi. Ushbu bosqichdagi o'quvchilar abstrakt fikrlash, tahliliy yondashuv va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatlariga ega bo'ladilar. Shuning uchun ular matn mazmunini turli nuqtayi nazardan qayta talqin qilish hamda yangi janrga moslashtirish vazifalarini muvaffaqiyatli bajara oladilar.

Milliy o'quv dasturi va CEFR talablarining tahlili ham yuqori sinflarda o'quvchilarning turli janrdagi matnlarni tushunish va yaratish kompetensiyalarini rivojlantirish zarurligini ko'rsatadi. Biroq amaliyotda o'qish va yozuv ko'pincha alohida o'qitiladi. Natijada o'quvchilar matnni tushunsalar ham, undan foydalanib mazmunli va mantiqiy yozma nutq yarata olmaydilar. Janr transformatsiyasi esa mazkur uzilishni bartaraf etuvchi samarali metodik vosita sifatida namoyon bo'ladi.

Tadqiqotimiz nuqtayi nazaridan janr transformatsiyasi texnologiyasini quyidagi bosqichlarda amalga oshirish maqsadga muvofiq deb hisoblaymiz: birinchi bosqichda

**FAN, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQARISH
INTEGRATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI
RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI
VOLUME-3, ISSUE-05**

o'quvchilar matnni o'qib, uning mazmuniy va janriy xususiyatlarini tahlil qiladilar; ikkinchi bosqichda transformatsiya maqsadi va yangi janr talablari aniqlashtiriladi; uchinchi bosqichda matn yangi janr shaklida qayta yaratiladi; to'rtinchi bosqichda esa tahrirlash va refleksiya ishlari amalga oshiriladi. Mazkur ketma-ketlik o'quvchilarning mazmunni tushunish, tahliliy talqin qilish, yozma nutqni tashkil etish, leksik-grammatik aniqlik hamda tahrir va refleksiya ko'nikmalarini kompleks rivojlantirish imkonini beradi.

Shunday qilib, janr transformatsiyasi texnologiyasi 10–11-sinf o'quvchilarining ingliz tilida o'qish va yozuv ko'nikmalarini integrativ rivojlantirishga xizmat qiluvchi samarali didaktik vosita hisoblanadi. U o'quvchilarning o'qilgan matnni chuqur anglash, axborotni qayta ishlash, tanqidiy va ijodiy fikrlash hamda yozma kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Shu sababli mazkur texnologiyani ingliz tili darslarida tizimli ravishda qo'llash o'qishdan yozuvga o'tish ko'nikmasini shakllantirish va ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, 10–11-sinf o'quvchilarining ingliz tilida o'qish va yozuv ko'nikmalarini integrativ rivojlantirishda janr transformatsiyasi texnologiyasi samarali metodik vosita hisoblanadi. Ushbu texnologiya o'quvchilarga o'qilgan matn mazmunini chuqurroq anglash, uni tahlil qilish va yangi janr talablari asosida yozma shaklda ifodalash imkonini beradi.

Janr transformatsiyasiga asoslangan topshiriqlar o'qish va yozuv ko'nikmalari o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni ta'minlab, o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, ijodkorligi hamda yozma nutq kompetensiyasini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, bunday topshiriqlar o'quvchilarning o'qishdan yozuvga o'tish ko'nikmasini shakllantirish va kommunikativ kompetensiyasini takomillashtirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Shuning uchun, ingliz tili darslarida janr transformatsiyasi texnologiyasidan foydalanish o'quvchilarning o'qish va yozuv ko'nikmalarini integrativ rivojlantirish hamda ta'lim samaradorligini oshirishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Grabe, W., & Zhang, C. (2013). Reading and writing together: A critical component of English for academic purposes teaching and learning. *TESOL Journal*, 4(1), 9–24.

**FAN, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQARISH
INTEGRATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI
RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI
VOLUME-3, ISSUE-05**

2. Hyland, K. (2004). Genre and second language writing. University of Michigan Press.
3. Johns, A. M. (2008). Genre awareness for the novice academic student: An ongoing quest. *Language Teaching*, 41(2), 237–252.
4. Graham, S. (2018). A revised writer(s)-within-community model of writing. *Educational Psychologist*, 53(4), 258–279.
5. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). Approaches and methods in language teaching (3rd ed.). Cambridge University Press.
6. Nation, I. S. P. (2009). Teaching ESL/EFL reading and writing. Routledge.
7. Hedge, T. (2005). Writing. Oxford University Press.
8. Harmer, J. (2015). The practice of English language teaching (5th ed.). Pearson Education.